

Fejetony 1940–1943

Ladislav Tvarůžek

Příloha Budišovského zpravodaje 1/2013

29. 3. 2013

Středověké čarodějnictví

Čarodějnictví, kouzelnictví je starého data. Kolébkou jeho byl v prastarých dobách Egypt. Ale také Římané, Gallové a i jiní národové se mu oddávali, třebaže to bylo zakazováno i zákony velmi přísnými.

Věřovalo se i na vliv hvězd, na vliv určitých bylin, které byly sbírány v jistém čase. Také na vliv dobrých a zlých duchů a tak podobně. Mělo se za to, že je možno nějakými prostředky, např. zaklínacími slovy, kameny, bylinkami a kostmi přimět zlé duchy, aby sloužili člověku. Později se mělo za to, že čarodějové se spolčují s démony a ďábly, kteří jim musí sloužit, ovšem za cenu jejich duše.

Taky již v dobách českého pohanského dávnověku se objevuje jakási víra v čaroděje nebo černokněžníky. Později v dobách křesťanských měl namnoze čaroděj, za kterého byl pokládán i „jasnovidec“, větší vliv na lid, než měl křesťanský kněz. Proto také česká křesťanská knížata se snažila vyhladit víru v čarodějnictví. Např. již král Vratislav I. (+1092) dokonce procesy s čaroději a čarodějnicemi. Vévoda české země Břetislav II. pak roku 1093 v dohodě s předními muži země přikázal za účelem upevnění křesťanství, že všichni čarodějové, jasnovidci, ale i rouhači mají být trestáni smrtí a to upálením nebo utopením.

Pronásledování domnělých čarodějů nabylo postupem doby zvlášť krutých forem a všude od XIII. století hynuly ve všech evropských zemích nesčetné oběti v plamenech hranic. Tehdy vskutku musel každý mít obavu, když pověra v čarodějnictví byla tak všeobecná, že buďto bude mu nějak učarováno, nebo že sám bude pro čarodějnictví nebo kacířství i přes všechnu svoji nevinu upálen. Vždyť i čtyři artikule pražské z roku 1420, jádro všeho učení husitského, počítaly se ke hříchům těžkým, které mají být u lidu obecného trestány, v neposlední řadě i čarodějství. A víra v možnost čarodějství byla v Čechách natolik zakořeněna, že i Petr Chelčický napsal o této pověře: „Mnozí hledají pomoc nikoliv prostřednictvím svatých, ale obracejí se i k hadačům, nositelům bludů a kouzelníkům. Mají v čase pokušení svých stejnou vážnost k světcům i kouzelníkům a je jim jedno, kdo jim polehčí (pomůže) zda bůh či ďábel.“ Aeneáš Sylvius (pozdější papež Pius II.), jenž byl v roku 1451 v Čechách, píše že z galské Belgie přišedší pikarti získávali nemálo lidí kouzelnickým uměním. Tato kouzla Matyáš z Měchova po sto letech natolik rozšířil, že mohl ptáky a divou zvěř chytati na zavolání.

Víra v čarodějnictví byla u nás tak všeobecná, že i zakladatel latinsko-řecké literatury u nás Bohuslav z Lobkovic (+1510), muž navýsost vzdělaný v našich zemích, tvrdil, že mu stáda zhylnula – ďábelskými kouzly. Čarodějnictví a magické umění bylo pronásledováno ve všech dobách. Od XIII. století je pronásledováno čarodějnictví i soudy. Toto soudní řízení bylo spojeno s mučením. Na základě nejmenšího udání bylo postupování s nelidským mučivým vydíráním, aby bylo vynuceno doznání. Ještě v XVIII. století byla prováděna tzv. zkouška vodou, při které byl delikvent do naha svlečen. Ruce a nohy mu byly křížem svázaný. A následně byl ponořen do studené vody.

Neponořil-li se, byl veden na mučení, protože bylo předpokládáno, že čistá voda odmítá vše nečisté.

Byla to nejtemnější skvrna, která ležela na soudnictví XV. až XVIII. století. Již nařízení římských a později byzantských císařů se snažila vyhubit černokněžnictví a

jasnovidectví klatbou a smrtí. Tento postup byl schvalován i pozdějšími církevními koncily.

Také městské právo, české z roku 1579 bylo zavedeno na Moravě roku 1697, trestalo kouzelnictví u mužů stětím mečem, nebo upálením. U žen pak zahrabáním do země za živa nebo rovněž upálením. Podle tehdejšího názoru mohl čarodějnictví provozovat ten, kdo se za tím účelem spojil s ďáblem. A důkazy pro usvědčení z čarodějnictví byly vesměs nejnesmyslnějšího rázu. Stačilo, že někdo nemohl, nebo nechtěl někomu pohlížet přímo do očí..., byl vinen. Nebo spal-li dlouho do bílého dne, to byl asi unaven po dlouhém bdění na čarodějnických schůzkách. Je-li někdo po půlnoci mimo dům, nebo má-li na těle nějaké rány nebo podlitiny, aniž by mohl udat, jak k tomu přišel – pak mu to jistě způsobil sám ďábel, jemuž se zaprodal. Nebo také když se někdo zastával čarodějnic a říkal, že je to všechno nesmysl, co se o nich povídá, mohl být postižen. Takový důkaz přivedl trevírského radu Dr. Flata, velmi ušlechtilého a všeobecně oblíbeného muže, do mučírny a posléze i na hranici.

Nebo bylo také příznakem čarodějství, jestliže někdo v krátké době a bez zvláštní pilnosti se stane velmi učeným.

Stejně tak reakce při zatčení. Jestliže se někdo ulekne při zatčení, je to skoro prokázanou vinou. Ale stejně je tomu naopak. Když je někdo při zatčení klidný, je i tato skutečnost důkazem proti němu, protože jedině ďábel mu mohl dát onen zdánlivý klid.

Byl-li někdo velmi okázale pobožný, byl také podezřelý, že chce tímto zakrýt své spojení s ďáblem. Stejně však i nevázaný život byl důkazem, protože mu k němu mohl dopomoci jen spolek s ďáblem. Také třeba domnělý útěk byl uváděn mezi „důkazy“. Učený jezuita Friedrich v. Spee (nar. 1591, zemřel 1635), který proslul jako horlitel proti nelidským soudům s čarodějnicemi (napsal mimo jiné také publikaci „Trutznachtigal“). Vypráví zde, jak jedna počestná paní neváhala podstoupit několik hodin trvající cestu a přišla k němu na radu, co má učinit, že byla udána jako čarodějnice. Radil jí, aby se klidně vrátila domů, protože není proti ní sebemenšího podezření. Přišla tedy domů, ale byla ihned zatčena a její několikahodinová nepřítomnost doma byla považována za útěk. Marně se odvolávala na to, že byla u onoho zmíněného jezuity. „Důkaz“ byl prohlášen za prokázaný. Přišla do mučírny, kde se posléze doznala ke všemu, co jí bylo předestřeno, a byla upálena.

Právě tak Friedrich v. Spee vypráví, že i silní a otužilí mužové, kteří byli jednou mučení, ho ujišťovali, že není bolesti, která by byla větší než mučení oné doby a oni, že by vzali na sebe i nejhorší zločiny, na které ve svém životě ani nepomysleli. Když by jim bylo znovu pohroženo mučírnou, desetkrát raději by zemřeli, než aby znovu jen jednou prodělávali mučení. Mučení mívalo až devět stupňů a záleželo na rafinovanosti toho kterého předsedy inkvizičního soudu. Velmi často mučený při této proceduře zahynul. Procesy s čarodějnicemi a čarodějníky byly zrušeny teprve za Marie Terezie roku 1740 při jejím nástupu na trůn. Tehdy byly konečně odstraněny nejhrůznější nepřístojnosti, z nichž hlavně těžili právě oni předsedové inkvizičních soudů.

Fejeton byl napsán pro noviny Národní Politika, ale nebyl schválen protektorátní cenzurou.

Kralická výstava

(11. až 18. srpna)

„Bůh – Láska gest“

Ze žalmu Ezechielova

Krásně položené městečko Kralice u Náměště nad Oslavou, na trati z Brna do Okříšek, na Českomoravské vysočině bude v měsíci srpnu středem pozornosti všech zájemců svého vděčného podniku – výstavy biblí. Budou tam shromážděny nejrůznější vydání, také bible kralické.

Kralice, které před málo lety uspořádaly rovněž velmi zajímavou výstavu bratrského tisku, mají ke svému letošnímu podniku jistě plnou legitimaci, jakožto sídlo proslulé tiskárny Českých bratří z XVI. století. Jejich nejslavnějším dílem byla Kralická bible, nejdrahocennější odkaz, který Jednota bratrská zachovala národu.

Jednota původně ve snaze po čistém slovu božím přiměla mnohými svými žádostmi nejlepšího svého člena Jana Blahoslava k novému překladu Nového zákona, který byl původně psán v řečtině. Ke svému úkolu se Blahoslav připravoval co nejsvědomitěji. Probral kriticky novější i staré texty české, latinské, řecké i nový text Lutherův. Uskutečnil tak úkol, vynaloživ „velikou práci a dobrý díl věku svého“ tak znamenitě, že žádný vrstevník se mu v tom nemohl vyrovnat.

Tento překlad Blahoslavův byl vydán v roce 1564 v Ivančicích a druhé vydání pak v roce 1568. Překlad byl tak skvělý, že přiměl Jednotu bratrskou, aby se postarala o nové přeložení a vydání i Starého zákona z jazyka původního. Byli vybráni ze středu Jednoty za tím účelem nejschopnější mužové, Ondřej Štefan, Jan Eneas, J. Cibulka, Jan Kapita, Jan Effreim, Pavel Jesen, Jiří Streje a dva znalci jazyka hebrejského, syrského a chaldejského. Byli to Mikuláš Albrecht z Kaménka a Lukáš Helic. Tito opírajíce se o Blahoslavovu gramatiku, ujali se s nadšením svého úkolu. Prostudovali několik starších biblí českých a to tištěných i rukopisných. Dále pak cizojazyčných a dosáhli toho, že již v roce 1579 vyšel I. díl s dvojí předmlouvou a to ke kněžím a ke čtenářům. O rok později pak díl II. (roku 1581), díl III. r. 1587, díl IV. r. 1588, díl V. 1593 a díl VI., text Blahoslavova Nového zákona. Proto je také tato bible nazývána šestidílnou. Největší díl práce a celý tisk byl vykonán právě v Kralicích, kde překladatelé užívali štědrého pohostinství Jana st. ze Žerotína, který také nesl veškeré finanční náklady na celý neobyčejně krásný tisk, který se plně vyrovnal proslaveným uměleckým pracem holandských tiskařů. I ostatní úprava byla neobyčejně skvostná, zvláště u nádherných pergamenových exemplářů, stříbrem bohatě zdobených.

Největší hodnota díla je ovšem v obsahu překladu, který je vzorný a plynulý, nečiní žádné násilné tlaky na český jazyk. J. A. Komenský o tom ve svém Kšaftu napsal: „...málo jest národů, kteříž by tak pravdivě, vlastně i jasně svaté proroky i apoštoly, ve svém jazyku mluvící, slyšeli...“ Kralická bible byla vskutku jedinečným slovesným klenotem a sloužila celým pozdějším generacím našeho národa, jako jedině spolehlivý učitel českého jazyka a slohu. Po této stránce byla hodnocena po zásluze i katolíky, utrakvisty, ba dokonce i jezuiti. Tak na příklad Šteyer upravil si z ní svého „Žáčka“. J. Konštanc pak ukazoval k ní, jako ke vzoru české řeči.

Kralická tiskárna sama patřila mezi nejpřednější typografické závody. Čeští bratři měli od počátku XVI. století až do třicetileté války v zemi řadu tiskáren, ve kterých provedli díla, která až do dnešních časů slouží za vzor tiskařského umění. Původní sídlo kralické tiskárny bylo v Ivančicích při hlavním sboru Jednoty. Roku 1578 pak byla přeložena tiskárna do Kralic, kdež pak byla – jak už bylo řečeno – udržována za štědré podpory pánů ze Žerotína až do úplného zániku Jednoty bratrské v našich zemích.

Skvostné kralické tisky se vyznačují nejen krásnými typy, ale i krásnými ozdobami krajovými a výplňovými. Při provedení ve dvou barvách (vedle černé je použita i rumělka), je patrná přesná grafická úprava, přestože jsou tisky zhotovovány na ručním lisu.

Tiskárna byla podle pověsti umístěna ve tvrzi na návrší, ze které se zachovaly jen rozbořené základy, objevené teprve nedávno při archeologických výzkumech. Ze starých dob je zde zachován starobylý kostel, který shlíží do údolí. Je o něm zmínka již z polovice století XIV., kdy sloužil jako farní kostel. Na jeho stěnách byly odkryty četné nápisy pocházející z Písma svatého, z let 1550 až 1629, kdy kostel sloužil Jednotě bratrské. Také je v něm náhrobek posledního potomka rytířů z Kralic (zemřel roku 1576) a kromě toho asi 18 náhrobků jednak příslušníků rytířských rodin kralických a dále pak správců Českobratrského sboru kralického, kteří zde dokončili svou životní pouť.

Poblíž kostela byl Bibli kralické postaven kamenný pomník. Na pultě je rozevřená kniha. Na levé straně je v gotickém písmu vytesáno slovo „Bůh“ a na levé straně „Láska jest“ Dále je na pomníku poznamenáno, že jde o citát z Ezechiela.

Taková je tedy legitimace Kralic k její letošní výstavě biblí. A snad zase tento tichý a klidný, často zapomínaný kousek naší krásné Moravy, přiláká touto výstavou nějaké nové návštěvníky, kteří se pak bohdá budou do těchto míst zase vracet. Jistě se jim zde zalíbí. Je tu v okolí mnoho jiných významných památek. Nedaleká Náměšť má starobylý zámek, jehož jednotlivé části zasahují až do XIII. století. Od polovice XIV. století patřil pánům z Lomnice a na začátku XV. století pánům z Kravař. Roku 1563 se město dostalo do majetku Jana Staršího ze Žerotína, který dal hrad přestavět v letech 1565 až 1578 na zámek v renesančním slohu. V této době také jmenovaný pán patrně přišel na myšlenku usadit v blízkých Kralicích České bratry, kde se mohli v naprostém klidu oddat své vědecké překladatelské práci.

Kromě Náměště je nedaleko také Třebíč a Velké Meziříčí. Na řece Jihlavce a Oslavě v utěšené romantické krajině je několik zřícenin hradů jako např. Lamberku, Sedleckého hradu, Holoubku a Kozlova, který každý oplývá svou historií. A jsem si jist, že žádný návštěvník nebude zklamán, i když uvidí jen památky kralické a uvedenou výstavu biblí.

Fejeton byl napsán a publikován v novinách Národní politika dne 10. srpna 1940

Středověký mor

Původ pojmu slova mor, v celé jeho hrůze, spadá do poloviny 14. století. Je to to, co člověka moří velmi rychle k smrti a co je velmi snadno přenosné i na jiného s týmiž smrtelnými účinky. Největší morová nákaza, pokud lidská paměť sahá, vznikla v Asii a ve 14. století se přesunula do Evropy, kde tenkrát zahubila přinejmenším jednu třetinu všeho obyvatelstva.

Bylo to někdy kolem roku 1333 v Číně, kde nejprve během dlouhých suchých let došlo k velikému hladu. Potom zase přišla nekonečná doba dešťů a povodní, která byla nakonec provázena zemětřesením. Lidé byli přitom po miliónech ničení a nemohli být všichni řádně včas pohřbeni. Tak vznikla nemoc, která se velmi rychle šířila a dostala se i do Evropy na základě tehdejších komunikací. Přicházela přes Černé moře, Cařihrad a přes Malou Asii a vykonávala cestou svou zhoubnou činnost i zde. Říkalo se jí také „Černá smrt“ a byla popsána četnými současníky. Nemoc tu líčí např. Boccaccio ve svém „Dekameronu“ jako mor florentský. Zvláště důkladně ji popsal i osobní lékař papeže Urbana V. Quido z Chauliacu v Avignonu, kde černá smrt řádila v letech 1348 a potom zase v roce 1360.

V Čechách vypukla černá smrt v roce 1358, ačkoliv se již objevila i několikrát před tím. To však jen v menší síle. V uvedeném roce však řádila se vši krutostí od února až do listopadu. V roce příštím, tj. 1359 po tehdejší povodni byl mor ještě prudší než prve. Před tím umírali lidé až třetí den po nakažení, avšak teď umírali ihned, jak se roznemohli. Pak trval mor v Čechách několik let, podporován neúrodou a hladem. Král Karel IV. a arcibiskup Arnošt z Pardubic se snažili všemocně ulevit bídě lidu. Proto se také přikročilo ke stavbě hladové zdi v Praze na Petříně. Ta je ještě do dnešních dnů pomníkem „černé smrti“ řádící tak krutě v Praze.

Ve své podstatě byl mor, nebo také nemoc morová, dýmějový nebo hlízový mor (pestitis bubonica) zvláštní, prudce nakažlivé onemocnění. Jeho příznakem bylo: blednutí, hořký zápach z úst, krvácení z plic a nosu, vznik dýmějí, tj. podkožních výlevů krve a hlíz kožních. Smrt se dostavovala rychle, někdy již prvého nebo druhého dne. Byly zaznamenány i případy, kdy umírali náhlou smrtí i lidé zdraví, pokud byli stíženi nenadálou nákazou. Mor vyvolával na všech stranách jen hrůzu a zděšení, že člověk tu stál proti němu jen úplně bezmocný a zcela bezbranný. V Evropě 80. let 14. století podlehl moru přes 25 milionů obyvatel. Teprve potom se úmrtnost lidí zmírnila. Snad choroba sama imunizovala do značné míry lidský organizmus.

Ale strach z moru dál zachvacoval lidstvo i později. Mor byl pak tušen v každé nakažlivé nemoci, která postihovala lidi hromadně. Za morovou ránu byla označována i cholera a tyfus.

A tak i v dalších stoletích jsou činěny záznamy o morových ranách. Obyvatelstvo se jim snažilo čelit všemi tehdejšími prostředky, které byly po ruce. Ovšem byl to nejméně jen zákaz nemocí postižených lidí přepravovat je z místa na místo.

Tak ve svých dějinách města Pelhřimova zaznamenává Prof. Dr. Dobiáš, že dne 18. ledna 1586 žalovala paní Helena Berková z Lobkowic, která se před morem řádícím ve Velkém Meziříčí uchýlila do Jihlavy, že proti císařskému příkazu byla rovněž do Jihlavy přivezena z Pelhřimova osoba nakažená morem.

Jakým způsobem se dotkl mor Pelhřimova o kterémžto podávala pelhřimovská městská rada zprávu „kundšaft“ do Jihlavy nebylo možno přesně zjistit. Zpráva byla podávána ve dnech 12. září až 8. října 1582. Dne 13. listopadu onoho roku však psali Jihlavští do Pelhřimova, že: „pro ránu boží morní, kteráž z dopuštění božího na mnoha místech zhusta proskakovati chce a proskakuje, složili zimní jarmark, který se měl konati 19. t. m.“ Byla to ona vlna morové nákazy, které podlehl i jihlavský pisaf a básník Bernard Šturm a jejíž obětí se stal i nejvyšší kancléř Vratislav z Perštejna.

Ale po dalším století se znovu objevují záznamy o morové nákaze v našich krajích. Zaznamenává o nich zprávy Dr. Karel Polesný v pelhřimovském „Týdeníku“ z radního manuálu města Pelhřimova ve článku „Opatření proti morové ráně z r. 1680“. Píše, jak se mor roku 1679 velmi šířil z Dolních Rakous. Sám císař Leopold utekl z Vídně před touto morovou ranou do Prahy. Odtud pak r. 1680 do Lince. Krajské úřady nařizovaly různá opatření, aby se předešlo šíření moru.

Léků účinných ovšem tehdy nebylo. Proto byl aspoň omezován pohyb obyvatelstva. Tak dne 19. července 1680 bylo zapsáno, že magistrát podle nařízení krajského vyhlásil: „aby kterýkoliv osoby na žeň vyšlé, ano i z města Hory Kutny (kdežto mor grasirující se proslychá) se uchýlili, mají k městu přijaty a přípuštění nebýti, leč by předcházející karanténu vystáli. Anby pak kdo proti tomu čeliti a to přestoupiti, aneb do svého domu přijíti měl, ten 10 kop pokuty složiti povinen bude.“

V Pelhřimově samotném se tehdy mor neukázal. Ztěžka se tedy zachovávala vydaná všeobecná nařízení. A tak se udál i křiklavý případ souseda Jáchyma Mikovského. Odjel s fúrou se sukny do Mistelbachu v Dolních Rakousích, přestože ho pan purkmistr „otcovsky“ varoval. Vrátil se pak předkládal potvrzení, že tam není cholera, od jakési soukromé osoby, namísto od potvrzení obecního úřadu. Magistrát tedy podle vyššího nařízení požadoval karanténu a nechtěl ho vpustit do města. „Což on však za hřbet kladouce“ zůstal v předměstí. Do města ovšem nemohl, ale byl ve svém dvoře. To popudilo velmi jeho manželku. „Dostanouce zprávu, že by manžel její do města vpuštěn neměl být, nemálo huby své proti ouřadu užívala. Páni to ovšem nemohli nechat bez trestu. Proto udělili Mikovskému arest a paní Mikovské šatlavní vězení. Ale z opatrnosti přičinili poznámku. „Onby pak toho pro despekt podniknouti za těžké pokládal, může za složení 2 kop pokuty k sv. Bartoloměji (tj. k hlavnímu kostelu), být od arestu osvobozen.“ Zápis 17. října 1680. Tedy již ne 10 kop, ale pouze jedna pětina stačila. Kdoví zda i ty dvě kopy byly zaplacený.

V podobné věci měla pelhřimovská městská rada také potíže s panem Matějem Řečickým. Na podzim r. 1681 byl pan Matěj pohnán, že přijal zemana Jestřibského v podnájem. Vyčastoval ouřad nadávkami a přesto v městských knihách není záznam, že by i pan Řečický dostal nějaký trest za toto „nemalé užití huby své proti ouřadu.“ Takové tedy bývaly svízele s děsivým morem.

V moderní nové době bylo na základě bakteriologického bádání zjištěno v roce 1894, že choroboplodný zárodek moru se nachází v podobě zvláštního bacilu. Ten vniká do těla nejčastěji kůží, nebo prostřednictvím sliznic, zvláště v plicích. Podařilo se dokonce vyrobit sérum proti moru, jehož očkováním se zajišťuje nejen imunita před morovou nákazou, nýbrž osvědčuje se i jako lék, kterým je možno mor vyléčit.

A tak dnes na všechny ty strasti vzešlé ze středověkých morových ran máme snad jen trvalou památku v prosebných litaniích, kde se modlíme: „Od moru osvobod' nás ó Pane!“

S MUDr. K. Franzem v Brixenu

Na nedávno zesnulého generála zdravotnictví MUDr. Karla Franze mám velmi milou vzpomínku ze světové války.

Jako válečný zpravodaj „Venkova“ jsem byl poslán z Válečného tiskového stanu v polovině ledna 1917 na tyrolskou frontu a to společně se zpravodajem „Muncherer Neucheste Nachrichten“ hrabětem Scapinellim. Dne 12. ledna jsme projeli zasněženým a mrazivým Insbrukem. Druhého dne jsme se ocitli v Bolzanu, kde jsme našli trvalé bydliště, ze kterého jsme vyjížděli na frontu. Přes to, že v Bolzanu bylo mírnější počasí než v Insbruku, přece jen na okolních alpských velikánech byly spousty sněhu. Takové zasněžení jsem ve svém životě neviděl. Lavinové nebezpečí bylo nad míru vážné. Ohromné spousty sněhu, zvláště při odměku, hřmely daleko široko, dėsíce kde koho a pohřbívajíce ovšem i velmi mnoho vojska.

Z Bolzana jsme si měli zajet i do Brixenu a hlásit se tam u sborového velitele polního zbrojmistra šl. Rotha. Zajásal jsem v duchu, že poznám i Havlíčkův Brixen a svěřil jsem se, se svou radostí Scapinellimu.

Scapinelli přesto, že byl zpravodajem německého mnichovského listu – či snad právě proto, nemluvil nijak uctivě o Němcích. Na konečný výsledek války pohlížel z hlediska ústředních mocností velmi skepticky a alespoň přede mnou se netajil se svými sympatiemi k Itálii.

Přijeli jsme do Brixenu 19. ledna 1917 již v odpoledních hodinách. Nejdříve jsme si odbyli hlášení na sborovém velitelství. Polní zbrojmistr šl. Roth, poněkud zavalitý generál, nás přijal velmi laskavě. Aby se mi pochlubil svými znalostmi češtiny, kterou se prý v kadetce velmi rád učil, zahleděl se do mých dokladů tzv. „otevřeného rozkazu“ a vytkl mi, že jsem vlastně renegát. Pohlédl jsem na něj nechápavě, co by mohl nasvědčovat nějakému mému renegátství.

„Na“ – zakolísal již trochu nejistě polní zbrojmistr – říká se přece „Dva růže“ a ne „Tvá růže.“

Teprve, když jsem mu vysvětlil, že moje jméno nemá s růžemi nic společného a že jeho význam je zcela prozaický, obrátil a řekl: „Na, auch gut! Also Ist es nich ein agrarisches Pseudonym?“

Ale mojí hlavní starostí v Brixenu bylo jak najít místo, kde kdysi prodléval Havlíček. Ze sborového velitelství, které bylo umístěno v hotelu „Tirolerhof“ jsme šli již za tmy do města a na ulici, která připomínala Příkopy a byla obroubena budovami jihoitalského a staroněmeckého slohu, jsme potkali nějakého starého člověka, snad obecního strážníka. Scapinelli hned na něj spustil, zda neví, kde tu byl zhruba před půl stoletím internován český novinář a politik Havlíček. Marná otázka. Stařec řekl něco v tom smyslu, že si nepamatuje.

Scapinelli měl další nápad. Šli jsme podlouhým dalších domů kolem biskupského kostela. Z nedaleké vinárny zde zněly tremolové zvuky citery a nějaký zpěv až k nám. Zde nám snad někdo řekne. Vešli jsme, ale místnost byla naplněna téměř vesměs jen vojáky a důstojníky. Pouze u jednoho malého stolku seděli čtyři starší páni v civilním oblečení. Přisedli jsme a po několika seznamovacích frázích měl hned Scapinelli přednášku o Havlíčkovi, že tu byl internován a zda někdo neví kde? Dvěma bylo jméno

známé, ale každý udával jiný směr k Havlíčkovu domu. Druzí dva nevěděli nic. Nezbylo než odložit pátrání na druhý den. Museli jsme se totiž vrátit na sborové velitelství, kam jsme byli pozváni na večeři.

V prostorné jídelně jsme byli představení přítomným důstojníkům. Mezi nimi byl jako host i generál zdravotní služby. Jeho jméno jsem při představování, jak už se to někdy stává, přeslechl. Když jsme byli rozsazeni, bylo mi vykázáno místo po jedné straně polního zbrojmistra šl. Rotha a na druhé straně seděl generál-lékař. Dále pak Scapinelli a ostatní důstojníci. Při hovoru, když se sborový velitel bavil s generálem-lékařem se ke mně naklonil Scapinelli a nenápadně tiše mi řekl: „Ten můj soused – soudě podle jeho výslovnosti – je asi tvůj krajan. Rozhodně je Slovan. Ale ne Polák. Já ho ještě vyzpovídám.“

A za chvíli zase nenápadně mi sděloval: „Je to Čech. Moravan od Brna.“ Obrátil lístek se svým jménem, který ležel u příboru a napsal na něj „MUDr. Franz“ a přisunul jej ke mně.

Teprve po jídle jsem si vyměnil místo se Scapinellim. Posadil jsem se vedle generála Dra France a blíže jsem se s ním seznámil. Vyprávěl mi, že se specializoval na léčení tuberkulosity, na kterou umírá v Rakousku-Uhersku 80 000 lidí ročně. Choleře a tyfu se čelí zdatně, ale stejně by bylo možno čelit tuberkulose. Sám je nyní na inspekční cestě. Hledá v Alpách klimatická místa vhodná pro sanatoria plicních chorob. Potom mi vyprávěl, že je rodák z Rosic u Brna a že maturoval ve Vysokém Mýtě. Více jsme toho večera nenamluvili. Do hovoru se vmísili jiní.

Fejeton byl napsán a publikován v novinách Národní Politika dne 13. května 1941

Perla Prahy

Kolik lidí prošlo a prochází do pražské zoologické zahrady kolem trojského barokního zámečku, aniž by mu věnovalo větší pozornost. Obyčejně nezbyvá čas. Každý spěchá za cílem své procházky. Ale přesto každý určitě tuší, že tu kráčí kolem stop nějaké dávné, skvělé doby. Tohoto rozkošného, kdysi určitě panského sídla. Zahlédne kolem zámeckého schodiště jistě řadu kamenných bohů a i jiná snad již jen většinou torza uměleckých sochařských památek. Kolem dokola však bujela donedávna jen pustota v plevném akátoví. Okolí zámku sloužilo již jen jako smetiště s válejícími se tam střepy a s natlučenými hrnci. Toliko sklepních velmi rozsáhlých místností používal kterýsi pražský vinárník ke skladu svých zásob. Ani rozlehlá zahrada nečinila na něho vážnější dojem. Dole tráva a mezi ní nepěstěné stromy trčely vzhůru jako čarodějnická košťata, ponechány jen k ochraně samotného pánaboha.

Ale šel-li kdo jednou, dvakrát, třikrát kolem trojského zámku, vždy ho tam něco upoutalo, že se počal blíže zajímat o vznik tohoto, kdysi nesporně zajímavého architektského díla.

A tak zvěděl ledacos.

Troja se rozhodně nejmenovala původně Trojou. Byl to prostý zadní Ovenec. Ves, kterou však již historie vzpomíná roku 1197. A tento Zadní Ovenec s vinicemi, s pilou a mlýnem zdědil spolu ještě s Vršovci, Podolem u Prahy a Zelenou horou Václav Vojtěch hrabě Šternberg. Tyto statky zdědil po svém otci Karlovi Matyáši, který byl postřelen 6. srpna 1648 za tehdejších válek se Švédy.

Václav Vojtěch hr. Šternberg byl v té době ještě velmi mlád a měl ještě dva mladší bratry. Do jejich plnoletosti spravovala statky jejich matka Lidmila Benigna, rozená Kafková z Řičan. Vysoce vzdělaná dáma a obdivovatelka staroklasické řecké doby. A tuto svoji lásku vstúpila i svým dětem. Hlavně nejstaršímu Václavu Vojtěchovi. Všem třem dala na tehdejší dobu vynikající vzdělání, jehož nabyli jednak v Praze a potom v Lovani.

Když matka zemřela roku 1672, zastával Václav Vojtěch hr. Šternberg již vysoké úřady v zemi. Byl více poután na Prahu. Proto si nechal postavit na Hradčanech palác nad Jelením příkopem. Dále pak si nechal upravit ze Zadního Ovence reprezentační sídlo. Za architekta si k tomu zvolil Francouze J. B. Mateheye. Jmenovaný architekt vystudoval architekturu v Itálii. Společně s hrabětem vypracoval plány budoucího hraběcího sídla. Umělecká výzdoba byla na vysoké úrovni a to jak maliřská, tak sochařská. Snad chtěl hrabě tímto sídlem mimo jiné i uctít památku své zemřelé matky a jejich klasických zálib. Snad proto dal při hlavním vchodu do zámku vyniknout sochařským znázorněním, vítězství Olympu nad odbojnými Giganty. Myšlenka vítězství autority se vůbec jeví i na ostatních zámeckých malbách. Na balustrádách zahradního vchodu rozsádl vítězné olympské bohy. Odpočívají tu po gigantomachii s olympským klidem. V čele sedí hromovládny Zeus a dole v jakémisi Tartaru se svíjejí poražení giganti. Přimáčknutí balvany k zemi a se řvoucími rozevřenými ústy, která pravděpodobně v minulosti chrlila proudy vod.

A zámek byl pojmenován Trojou, prý snad proto, že byl stavěn (od roku 1679) po dobu 10 let, stejně jak byla starořecká Troja obléhána. Jisté je, že jméno se ujalo a přijal je posléze i sám původní Zadní Ovenec.

Nad zámekem po úbočí ke kapli sv. Kláry, patronky choti Václava Vojtěcha hr. Šternberga, paní Kláry Bernardiny z Malzanu se rozprostíraly vinice. Z nich pocházel, Pražanům vždy velmi chutnající, „trojský ryzlink“, známý ještě na počátku XX. století. Také odtud bylo velmi oblíbené trojské červené víno kabinetní.

Umělecké výzdobě svého sídla věnoval hrabě Václav Vojtěch hr. Šternberg velkou péči. Sochařské práce prováděl Jan Jiří Heerman a jeho synovec Pavel, původem ze Sas. Malířskou výzdobu Abraham Godin z Antverp a Fr. Marchetti.

I obezděné zahradě byla věnována patřičná pozornost. Vedle květinové části byla tu i štepnice a výzdoba stromová.

Vzorem byly tehdejší francouzské zahrady. Proto se také Trojský zámek označoval jako „miniaturní Versailles“. Cesty, hvězdicovitě nasměrovány, měly za účel průhledy do vzdáleného okolí. V parku byly zřízeny oranžerie, liché portály a slepé arkády. Dále zde byly rozestaveny překrásné terakotové vázy. Jenže všechno během dlouhých časů zanedbáním zpustlo a zarostlo. Vltava tekla až k původní zámecké zdi. Teprve regulací byla oddálena. Tím vzniklo i prostranství, na kterém byla postavena řada soukromých domů, které však ničily okrasu zámeckých zdí. A neméně bezohledně působil na ničení trojských krás i vandalismus pozdějších dob.

Václav Vojtěch hr. Šternberg se svými nákladnými stavbami a podporováním umění velice zadlužil. Zemřel bez potomků roku 1709 a jeho statky musely být prodány. Vystřídala se na nich řada majitelů. Byla mezi nimi i Marie Terezie. Později byla Troja Ansfeldem z Vydří odkázána roku 1833 klášterům Alžbětinek a Milosrdných bratří. Před rokem 1850 koupil zámek kníže Windischgratz. Posléze byl úplně zanedbaný prodán místním soukromníkům.

Teprve ve čtyřicátých letech minulého století přešel zámek do majetku ministerstva školství. Nyní je jeho opravě věnována svědomitá péče. Úprava rozsáhlých zahrad byla svěřena odborníku, který se osvědčil v posledních třiceti letech úpravami a udržováním šlechtických sídel. Je proniknut nejen láskou ke své práci, ale i k historii trojského zámku. Vskutku za tři roky svého působení vykonal mnoho. Znovu vytvořil stromovým alejím dálkové průhledy, že dnes těmito průhledy vidíte na Hradčanský dóm, jiným směrem na Babu, na kostelíček sv. Matěje a na letohrádek Hvězda. Tak si to jistě představoval Václav Vojtěch hrabě Šternberg, když na plánech zámku pracoval spolu s J. B. Matheyem. A tak pevně věřím, že se znovu zaskvěje ve své kráse jedna z nejčennějších památek střední Evropy, jako skutečná perla naší zlaté Prahy.

Fejton byl napsán a publikován v novinách Národní Politika dne 13. května 1941

Potkal jsem „pantátu Bezouška“

Do skoro prázdného vozu elektrické dráhy se u smíchovského Anděla vhrnula mladá, robustní žena zřejmě s těžkým kufrem. Jela asi na nádraží. Nezůstala stát rozpačitě na plošině, ale šla přímo dovnitř vozu a ohlížejíc se volala: „Tak tatínku za mnou! Pojd'te jen dovnitř!“ Starý venkovan s aktovkou, tak přeplněnou, že nešla zavřít, a s menším balíčkem, hladce oholený, zdravě červených tváří, rychle vstupuje. Mezitím, co jeho dcera rezolutně hodila kufr pod lavici, se již elektrika prudce hnula, že otec zavrával a rychle usedl naproti dceři.

„Člověk je jako opilý...“ prohodil na omluvu.

Usmál jsem se na něj. Někam spěchají a zpozdili se asi. Stařík se také usmívá a pokládá na zem mezi nohy své balíčky.

„To já přisednu k Vám, tatínku, abyste mě slyšel.“ Říká dcera, opouští kufr a sedá si k otci.

Ale už je tu přísný průvodčí, dohlížitel na dodržování jízdního pořádku. Procvakne podávané jízdenky a upozorňuje: „Paní, jen si sedněte ke kufru! Nahrne se mi sem třeba hodně lidí a jak ho potom budete vytahovat. Kam jedete?“

„Do Vysočan,“ zní odpověď a žena usedá podle pokynu průvodčího.

„A pane tu tašku a balík si vezměte hezky na klín, nebo je zastrčte víc pod lavici. Překáží to takhle. Ještě přes to někdo upadne!“ Pokračuje neúprosně strážce pořádku a bezpečí.

Stařec se dobrácky usmívá a své modré oči obrací na průvodčího. Snad mu dobře nerozuměl za hukotu vozu. Dcera se však už střelhlbitě shýbá pro balíček a aktovku. Usedá nad svůj kufr a hlasitě volá:

„A pojd'te ke mně tatínku! Neslyšel byste mě dobře a já Vám musím o všem vykládat.“

„No, no však já už jdu.“ zvedá se otec nejistě. „Však ta zatrápená elektrika sebou tak divně trhá při své bláznivé jízdě.“ A stařeček usedá vedle mne k dceři.

Dělám mu místo na lavici a on se přátelsky usmívá.

„Děkuji, děkuji, to ona Frantina mi musí o všem vyprávět, abych mohl mamce o tom doma povídat. No tady budu dobře slyšet.“ obrací se zase k dceři. Vjíždíme na Mozartův most.

„Tady, tatínku, teče Vltava.“

„Vltava“ opakuje si zbožně stařec a dívá se přes mostní zábradlí. Zahledím se k němu a zdá se mi, že slza mu ujela po tváři.

„Ale je nějaká kalná.“ Prohodí starý a kývne hlavou k řece.

„No to víte. Pršelo nahoře a než to sem dojde. Tamhle po mostě jede vlak. Asi do Plzně.“ upozorňuje dcera. „A za mostem ty dvě věže na té skále, to je Vyšehrad.“

Zůstáváme stát na mostě. Dopravní strážník na křižovatce nás zastavil.

„Vyšehrad“ opakuje si starý a pohlédne na mě. „To já budu muset mamce doma všechno vykládat. Já v Praze dosud nebyl. Ona byla. To jí bylo osmnáct let a byla tu

tenkrát na svatojánské pouti. A dodnes pořád vypráví o Praze. Jaká to byla tenkrát nádhera. A teď mi uložila, že si musím všechno řádně prohlédnout a povědět jí, jak to dneska všechno vypadá. No, no jen jestli si to budu všechno dobře pamatovat.“

„A podívejte se tatínku zpátky. Tam, v tom rohovém domě, jsme bydleli před třemi roky. To bylo po svatbě.“

Starý se ohlíží, ale je zřejmě zmaten. Velká, převeliká řada domů se vine na smíchovské straně nábřeží. „A ve kterém domě?“ „No támhle v tom, v tom rohovém.“ Ale mně se zdá, že mu to nebylo tak zřejmé. A zase se obrací ke mně.

„Ten Vyšehrad je pěkný. Ale je to jen kostel. Hrad to není.“

„Býval, pantáto, býval, ale dnes jsou tam jenom zříceniny. Vidíte ty zbytky zdí? Říkají, že to byly Libušiny lázně.“ Chápu se úlohy průvodce.

„To jako kněžny Libuše?“ chce mít potvrzeno starý.

„Ano kněžny Libuše.“

„To asi lázně pro zimu.“ míní starý.

„Proč myslíte?“ tážu se.

„No vždyť v létě měla Vltavu.“

„Ta je pod vyšehradskou skalou velmi hluboká. A pak hastrman by ji mohl stáhnout na dno.“

Stařík se na mne šelmovsky podívá a usmívá se.

„No“ dotvrzují „tady je nejbohatší z pražských hastrmanů. Ten Vyšehradský. Dokud zde byl národ Podskaláků, Ti ho dobře znali. Pomáhal jim postrkovat vory. Chodil s nimi do Vejtoňské hospody. Ještě dnes má spousta hrníčků s dušičkami utopenců pod pokličkami. To jeho paní Žofinka, tamhle u Slovanského ostrova, je jen chudá holka proti němu. Nemluvě o jejich dětech. O tom malém spratkovi u bývalého židovského ostrova. O Štělákovi na Štřeleckém ostrově, či dokonce o Trojákovi na Císařském ostrově. Ten tam koketuje u břehu se lvy a tygry, když se v zoologické zahradě rozeřvou touhou po svých pouštích a džunglích.“

„No tohle budu mít zase něco pro vnoučata,“ směje se starý. „Vy jste zdejší?“ obrací se na mne, snad aby měl jistotu, že si nevymýšlím.

„Jsem“

„To je přece hned vidět tatínku.“ míní dcera. Električka se zase již hnula. „Zde je pomník Palackého a za ním jsou budovy ministerstev.“ Vysvětlují dále. „Támhle pak emauzský klášter Na Slovanech.“

„Tak tady jsou ta ministerstva.“ Ministerstvo sociální péče.

„Tedy jenom jedno ministerstvo.“

„Ostatní jsou zase jinde.“ Upozorňuji.

„A tatínku tamhle jsou Hradčany.“

„Hradčany“ vydechl starý a obrátil se, aby lépe viděl. Oči mu ulpěly na hradčanském masivu a na svatovítských věžích.

„A tam je taky ta stříbrná rakev se Sv. Janem.“

„Tam, tam,“ dotvrzuje dcera „a svatováclavská kaple, však to všechno ještě uvidíte.“

„A kde je ten Petřín?“ táže se náhle stařec.

„Tatínku, tadyhle za námi.“

Starý se obrací: „No,“ měří Petřín znaleckým okem, „to ale musely ty rachomejtle vysoko vybuchovat. Lélaty prý až nad Petřín.“

Obrací se zase ke mně.

„O tom dovede mamka nejmíc vyprávět. Jak byly zelené, žluté, červené a modré, jak to přšelo z nebe,“ zasvěcuje mně do rodinného tajemství. „A to bude také ta rozhledna, jak na ní také byla. To když jí bylo 18 a pamatuje si to dodneška. Jestli já to budu taky tak dobře vědět, až jí to budu vyprávět. Ona už sem nemůže. Má to špatně s nohama. To víte. Jsme už oba udřeni. Ale ona víc. Bylo 10 dětí. Sedm nám jich zůstalo. Ale už jsou ženatí a vdané. No byla také mamka těžce nemocná. Nyní se už do Prahy asi nedostane. Proto jí budu muset zase já vyprávět o Praze. Jen jestli to dovedu tak dobře, jak to umí ona.“

Kroutíme se hadovitě Myslíkovou, přes Spálenou, Lazarskou do Vodičkovy.

„Až pojedete z příští stanice, uvidíte před sebou kopuli na budově Národního muzea. Před ní pak sochu Sv. Václava na koni. A já teď už musím vystupovat. Přeju Vám, pantáto, aby se vám v Praze hodně líbilo. Buďte zdraví!“

Zvedá ke mně obě ruce. Podávám mu svoji pravici. Překvapeně volá: „Ale posed'te ještě s námi. Proč tak spěcháte?“

„Pantáto, musím, vystupuju tady.“

„Tatínku, pán už je asi doma.“ směje se dcera.

„A tak až přijedete do Blatné, do města růží, podívejte se také k nám. Je to coby kamenem dohodil. Slabá hodinka.“

„Pantáto, bude-li mi trochu možno, přijedu. Už abych mohl napovídat, až budete panímámě vyprávět o té naší Zlaté Stověžatě. Aby se zase na vše upamatovala, když jí od svých osmnáctin neviděla.“

Ale vozy elektrické dráhy se dávají do pohybu a odvázejí mého „pantátu Bezouška“, který bude své panímámě vyprávět, jak byl poprvé v Praze.

Fejeton byl napsán a publikován v novinách Národní Politika dne 13. května 1941

Historie kořalky

U nás je kořalka – pálenka, to byste možná neřekli, mladší piva. Kořalka všeobecně vzato je každá hořlavá (lihová) tekutina, docilená z látek, které byly předtím podrobeny vinnému (lihovému) kvašení. Kořalka – pálenka sama je směs alkoholu a vody. V poměru obou je i její síla. Kořalka patří k nejsilnějším vzrušujícím prostředkům. Její užívání pro požitek je současně jejím zneužíváním. Stálé a nemírné požívání způsobuje, že nenadále působí jako otravující jed a má za následek otupení ducha i těla, poruchu zažívacích orgánů atd. Proto je právem pijáctví kořalky označováno za kořaleční mor.

Avšak na druhé straně jsou osoby, které jsou vystaveny značné tělesné námaze, nebo chladu, mrazu a jsou tak ohroženy nachlazením, mohou mírněji požívat kořalku, která v takovém případě působí u nich dieteticky. Jde tu na příklad o vojáky v poli, námořníky, lovce a jiné lidi vystavené značné tělesné námaze.

Vynález kořalky je prastarého data. Do Evropy přinesli známost o ní první teprve Arabové. Byla to původně destilace vína. Proto také pálené víno, latinsky vinum ustum, německy Branntwein. V Indii a v Číně byly připravovány od nepaměti z palem a datlí pálenice podobné tekutiny. A víno Indů, jak uvádí Strabo, jistě nebylo nic jiného, než ještě dnes z rýže vyráběný Arrak. Arabští lékaři vynalezením destilace na počátku devátého století omezili se ještě na přípravu destilované vody k přípravě léčiv. Teprve později se přišlo na přípravu lihu a kořalky.

Prostřednictvím arabských lékařů bylo známo pálené víno i chemikům evropským. Z nichž pak mnozí přispěli k jeho zdokonalení. Např. Raimund Lullus † 1315, Arnold de Villanova † 1313.

Kořalka se stala velmi brzy zbožím, se kterým bylo čile obchodováno. Zvláště pak v Modeně, kde byla připravována buď sama o sobě, anebo také ve formě likéru, tzv. rozmarýnový líh. Tento likér nabyl velké popularity jako udržovatel mládí a života. Říkali mu proto také živá voda – aqua vitae.

Z počátku ho bylo užíváno jako léčivého prostředku. A to proti moru a nakažlivým nemocem vůbec. Teprve později ho pili pro jeho účinek samotný. I z Benátek se s tímto likérem obchodovalo, a to hlavně do Turecka. Přesto všechno zůstávala jeho výroba především tajemstvím chemiků.

Netrvalo však dlouho a víno samo i vinné kvasnice nepostačovaly pro jeho výrobu. Proto od počátku 15. stol. bylo používáno pivních kvasnic a později byly přiměšovány do vinných kvasnic i látky moučné. Vzrůstajícím šířením a požíváním kořalky byla zjišťována i její škodlivost. Dokonce již v 15. století vyšly výnosy proti nemírnému požívání kořalky. Rada vlád v 16. století pokládala za nutné učinit příslušná policejní opatření v tomto směru. Nejvíce se rozmohlo požívání kořalky v 16. století v Rusku, odkud se pak rychle rozmohlo mezi severské asijské národy. V 17. století se značně zdokonalila výroba kořalky a bylo při ní používáno moučných a cukernatých látek. Přesto žitná kořalka však zůstala nejrozšířenější. Počátkem 19. století pak jako surovina začaly převládat brambory. Od konce 15. století se kořalka přestala užívat jako lék, ale používala se jako běžný nápoj. Zpočátku, když se v Evropě objevila tzv. „francouzská nemoc“, neboli syfilis, byla kořalka doporučována jako lék proti této nemoci. Ale brzy byl poznán krutý omyl v tomto směru.

Kdy přišla do českých zemí, není známo. Patrně ji přivezli Arabové, stejně jako kávu. Původně tu prý byla připravována, jako všude jinde, pálením z vína. Když pak víno za Václava IV. začali chemikové připravovat i z různých jiných plodů než z hroznů, vznikla první velká vinopalna v Kutné Hoře u tamních tehdejších bohatých stříbrných dolů. Za husitských válek se však tento podnik rozpadl. A tak se chopili výroby tohoto nápoje Poláci a to v solných dolech veličských v Haliči. Údajně tam recepturu přinesli horníci z Čech.

Velmi se rozšířilo požívání kořalky za třicetileté války. Tehdy bylo soudcům na Moravě uloženo, aby dbali toho, aby o nedělích a svátcích nebyla kořalka stejně jako pivo a víno čepována a prodávána. Také radniční kancelář a městský soud v Olomouci r. 1592 určil, aby oněm osobám, které by v neděli či ve svátek byly téhož večera ještě po klekání přistíženy ve výčepech, byla uložena pokuta 14 krejcarů na osobu.

V Polsku i v Rusku, zde zvláště za Petra Velikého, ale také ve Švédsku bylo využito výroby kořalky ve prospěch státní pokladny. Již z toho důvodu tam bylo zpracování kořalky ve velkém množství a její požívání nadměrné. Kořalka „vodka“ byla vyráběna ve značné síle. Tak polští vojáci, kteří táhli r. 1683 proti Turkům, způsobili ve slezském Těšíně veliké výtržnosti, protože tam prodávaná kořalka nebyla dosti silná.

Také z různých druhů ovoce byla připravována kořalka. Guberniální cirkulář z roku 1791 doporučoval výrobu kořalky z jeřabin a radil, aby se vysazovalo hojně jeřábů. To bylo hlavně v době neúrody, kdy bylo zakazováno vyrábět kořalku z obilí. I dvorní kancelář stanovila dne 28. března 1804 se zřetelem na to, aby se při výrobě kořalky ušetřilo obilí, že se mají zušlechťovat švestkové stromy a ze sliv že se má vyrábět slivovice. Na Moravě byly dávány šlechtitelům těchto švestkových stromů z moravského stavovského fondu odměny. Mělo to za následek, že zvláště na Uherskohradištsku se velmi rozmohlo pěstování švestek a výroba slivovice. Ta se stala vyhledávaným vývozním artiklem, což uvítali na přelomu 18. a 19. století hlavně soukeníci, protože na základě tohoto obchodu dostávali ze zahraničí barviva, včetně indiga, které potřebovali jako materiál pro svoji výrobu.

A když posléze se počal líh pálit z brambor, byly stavěny hojně lihovary na Moravě i v Čechách. Byla dále zdokonalována výroba lihu, která se posléze stala jedním z druhů zemědělského podnikání hlavně v chudých horských bramborářských krajích.

A není snad bez zajímavosti upozornit na to, že v našem lihovarnictví není ani surovina, ani postup zdejšího původu. Brambor jak známo byl dovezen do Evropy z Jižní Ameriky a výroba alkoholu má svůj původ v Asii.

Fejeton byl vydán ve Venkově dne 8. září 1941

Poslední pražský Mexikán

Snad se na něho někdo pamatujete. V 90. letech minulého století byl typickou pražskou figurkou. Vysoký, štíhlý, bezvadně oblečený v dlouhý černý šosák. Na prsou vždy dvě vyleštěná vyznamenání. Pěstěný dlouhý bílý plnovous. Boty pečlivě vyčištěné a garderobu doplňoval na hlavě černý tvrděsek. Sám si o sobě říkával: „poslední starý Mexikán“. Dovedl o světě vyprávět a svou vrozenou přívětivostí a vybraným oblečením budil vždy příznivý dojem.

Bylo to vojenský vysloužilce, který prodělal v minulosti s rakouským arcivévodou Ferdinandem Maxmiliánem jeho námořní a vojenské tažení do Mexika za císařskou slávou. Jak se tento „starý Mexikán“ ve skutečnosti jmenoval, nikdo nevěděl a ostatně to nikoho ani nezajímalo. Snad Štramperka, nebo tak nějak. Jako sedlářský tovaryš „zvandroval“ jak bylo tehdy zvykem mnoho krajín a sníval o dalších vzdálených zemích, které by rád navštívil. Ale nakonec se vrátil z vandru do Prahy. Oženil se. Dcerka se mu narodila a on zahájil svoji dráhu usedlého řemeslníka. Ale osud s ním měl jiné plány. Žena mu zemřela a mladého vdovce popadla jeho stará touha po vzdálených zemích.

Náhodou v zimě roku 1864 verboval arcivévoda Ferdinand Maxmilián, mladší bratr císaře Františka Josefa I., vojáky, aby se s ním vypravili do Mexika, kde se měl stát, za pomoci francouzského císaře Napoleona III, císařem mexickým. Štramperka se chopil s radostí této příležitosti. Svou dcerku dal na vychování k příbuzným a vydal se za svou dávnou vidinou na dalekou zámořskou cestu.

A co bych vám více o tom všem vyprávěl. Povídává tetka Historie vám již jistě prozradila tragický konec tohoto císařského dobrodružství. Císař Maxmilián byl zastřelen vzbouřenci dne 19. června 1867 v mexickém Queretaru.

Štramperka se ještě několik let potuloval po Mexiku. Živořil všelijak i jinde v Americe, až se posléze vrátil do své rodné Prahy. Dcera, která se v mezidobí provdala za oficiála kterého úřadu, se otce ujala. Ale s bolestí vzápětí poznala jeho alkoholické sklony. Peníze od ní nežádal. Opatřil si je sám. „Nóbl“ jak říkával. Hlavně – jako stará vojna – od důstojníků. Většinou je oslovil následujícím způsobem: „Račte prominouti, vysoce vážený, že snad obtěžuji! Ale neráčíte ani uvěřit, jakými velkými díky si mne ráčíte zavázat za sebemenší příspěvek.“ A potom následoval nějaký příběh z mexického tažení. A protože ho svět naučil i trochu francouzsky, španělsky, anglicky – německy znal už z Prahy – mohl se obrátit na kohokoliv. A přitom přišel i na výborný nápad. Pražský hrad byl navštěvován četnými cizinci. Mexikán to dovedl dobře využít jako průvodce, tehdy se říkalo „Cicerona“. Téměř každého rána se vynořil odkudsi z novoměstských ulic. Kráčel na Karlův most, ve svém bezvadném oblečení a s vycházkovou holí se stříbrným knoflíkem. Vojenským krokem šlapal tehdejší Ostruhovou ulicí vzhůru ke hradu. Někdy se zastavil „U tří houslíček“. Překlopil do sebe osminkový pohárek svého životobudiče a hned zase spěchal za svým povoláním.

„Aha, Mexikán jde k audienci na hrad.“ říkali lidé. A cizinci mu přáli. Byli rádi, že si mohli o Praze povyprávět s někým ve své mateřtině.

K večeru chodíval Mexikán domů po starých zámeckých schodech a jeho první zastávka byla „U krále brabantského“ Ale odtud měl takových „brabantských“ pokušení více, takže často ani sám nedošel domů, musel být přiveden nebo přivezen. „Zdeůfědně“

byl povoláním orgánům veřejného pořádku dostatečně znám, ale pan oficiál – zeť těžce nesl tyto úlety posledního pražského Mexikána, svého tchána. Domluvy neúčinkovaly. Vše se s pravidelnou přesností opakovalo znovu a znovu. „Nenapravitelný“, krčilo se nad ním zoufale rameny.

V červenci a srpnu „starý Mexikán“ zmizel vždy z Prahy. To přeložil své působíště do Karlsbadu. Bydlíval ve Fischern. Dařovalo se mu tam skvěle. Nóbl! I na koňské dostihy chodíval. Sázel – nesázel – nevím. Ale jednou si tam zlomil nohu. Zpil se tehdy více než jindy a při velkém návalu u vlaku spadl pod kola vagonu tak nešťastně, že mu museli pravou nohu amputovat v koleně. Tím se však stal z Mexikána skutečný invalida. Jeho příjmy stouply o sto procent a možná i víc. Lidem neznalým věci se jal vyprávět, že mu nohu utrhla dělová koule v mexických válkách.

A „starý Mexikán“ nikdy již nepřišel domů sám. Vždycky jen v úředním doprovodu. Zeť – řádný to úředník – byl již z toho zoufalý. Posléze se mu podařilo, že Mexikán byl nuceně zaopatřen v chorobinci na Karlově. „Snad ho napraví bezohlednější, přísný dozor,“ myslel si zeť. Ale hned prvního dne, kdy měli chovanci ústavu pravidelnou vycházku, se „poslední Mexikán“ nevrátil. Přivezli ho až večer v košatince. Správce chorobince se rozhodl pro rázné opatření. Jednoduše zamkl mexikánovu dřevěnou nohu do skříně ve své kanceláři. Bez ní se poslední Mexikán jen obtížně plahočil po chodbách ústavu. Na ulici už vůbec nemohl. Také si při jedné inspekci trpce stěžoval na tento krutý trest.

„Ale pane Štramperko, vás přece nikdo netrestá.“ bránil se správce před inspektorem. „To já jsem zavřel jen tu zatrachtilou dřevěnou nohu. Bůh suď, z jakého je toulavého dřeva, ta noha. Až se napraví, zase ji dostanete!“

Za 14 dní ji mohl Mexikán zase připevnit. A zase ho svedla. Tolik se zpil, že byl stížen záchvatem zuřivosti. Více se do chorobince nevrátil. Museli ho dát do ústavu pro choromyslné. To byla již jeho poslední stanice. Zakrátko tam i zemřel.

A snad ani nemohl být jinak ukončen život tohoto – posledního pražského Mexikána.

Fejeton byl napsán a publikován v novinách Národní Politika dne 4. srpna 1943

Středověký děs před Turky

Dnešní mladá evropská generace nebere Turky už skoro na vědomí. Spokojuje se při svých zeměpisných znalostech s tím, že jsou zastrčení na evropské půdě kolem Galipolského poloostrova, u Bosporu v Marmarské mořské úžině a jinak, že jsou dnes odkázáni hlavně na své maloasijské území. V evropských událostech nemohou hrát již žádnou významnou úlohu (charakteristika ze 40tých let XX. století. Jak by se asi autor těchto řádků dnes divil).

Nebylo tomu tak ovšem vždy. Ve středověku a již před tím hráli Turci velikou roli. Tento, jeden z nejdůležitějších kmenů altajské čeledi mongolského plemene, měl svá původní sídla ve střední Asii na severním svahu Altajského pohoří mezi řekami Irtyšem a Jenisejem. První své výbojné střety sváděli s Čiňany. Ti však Turkům odolali a tu některé turecké kmeny po neúspěších svého tlaku na čínský jih obrátily směr svého rozmachu na západ. Zakládali tam různé státy, ale ty neměly po většině dlouhého trvání.

Teprve na počátku let 1300 sultán Osman úspěšným výbojem Turků proti Byzantincům rozšířil velmi podstatně turecké území. Od jeho dob se Turci nazývají také Osmanci. Syn Osmanův Orchan pak v letech 1326–59 si podmanil celou Malou Asii až k Řecku a za něho také se poprvé Turci usadili v Evropě. Zmocnili se Galipoli, která do té doby patřila k říši Byzantské.

A tak začínali tam, kde dnes končí.

Během dalších let však pokračovali ve svých výbojích a omezili tehdy slavnou Byzantskou říši pouze na město Cařihrad. Nyní začal jejich vlastní přímý nápor na Evropu. Podrobili si Bulharsko, rozvrátili říši Srbskou, podrobili si Valachii a při tom současně rozšířili své panství i na východ až k Eufratu.

Za dalších sultánů pokračoval i nadále tento tlak. Murat II. dobyl Soluně. Porazil roku 1444 Poláky a Uhry u Varny. Jeho syn Mahomed II. dobyl posléze r. 1453 i Cařihrad a učinil tak konec císařství Byzantskému.

Zničení říše Byzantské a zpráva o strašlivém pádu staroslovanského sídla osvěty a kultury, jakým byl právě Cařihrad, poděsila nesmírně evropské křesťanské národy.

Hledali proto úzkostlivě pomoc u císaře i papeže.

Papež Mikuláš V. vyhlásil také r. 1453 bulou po všech křesťanských zemích křížovou výpravu proti Turkům. Byl vyhlášen boj proti nevěřícím, o jejich ukrutnostech se šířily děsivé zprávy. Turci však mezi tím pokračovali ve svých dobovačných válkách a zabrali další rozsáhlá území, ocitnuvše se až na hranici Uher.

Král Vladislav II. rozmnožil vojsko v uherských pohraničních posádkách. Zvláště pak zabezpečil Bělehrad. Tento panovník měl proti Turkům v poli 100–200 000 vojáků. V těchto jednotkách bylo asi 20 000 Čechů. Tehdy poprvé české země bezprostředně pocítily účinky tureckého vpádu do Evropy. V českých městech byl ukládán půst, konala se slavná prosebná procesí s modlitbami, aby Bůh pomohl králi Vladislavovi proti Turkům, kteří stáli na Kosovu poli.

Sultán Bajazid II. uslyšev o velkých válečných přípravách křesťanů a současně, když obdržel poplašné zprávy o porážkách svých vojsk ve Valachii a Sedmihradsku, vrátil se neslavně do Cařihradu.

V dalších letech však sultán Soliman II. (1520–1566) přivedl tureckou říši k největší slávě. Stal se obávaným nejenom v Evropě, ale i v Asii a Africe. V Evropě se zmocnil Bělehradu, Rhodu, v Asii Gruzie a Mesopotámie. V Africe, kde již Turci drželi Egypt, podrobil si některá území Berberských kmenů. V Uhrách roku 1526 svedl vítěznou bitvu u Moháče, kde zahynul mladičkový král Ludvík Jagellonský.

Roku 1529 se Turci dostali až k Vídni, kterou však tehdy neúspěšně obléhali. Roku 1683 za Leopolda II znovu vnikli do Rakous a oblehli Vídeň. Za pomoci polského krále Jana Sobieského však byli poraženi. Ztratili potom mnohé z toho, co v minulosti dobyli. Touto porážkou byl zahájen ústup Turků z Evropy.

Nebyl ovšem překotný. Turci se pokoušeli nejrůznějšími válečnými podniky zachovat svoje nynější državy, ale marně.

V dalších protitureckých bojích se vyznamenal hlavně princ Eugen Savojský, který je porazil u Zenty roku 1697. Největší ránu tento vojevůdce zasadil Turkům dobytím Temešváru roku 1717. Turci byli na ústupu a ztráceli jednu zemi za druhou. Ještě se pokoušeli o vojenský tlak proti Rusku. Teprve když byli konečně poraženi, byl roku 1878 svolán sjezd do Berlína, na kterém byl uzavřen mír. A zde mimo jiné Rakousko-Uhersko přijalo evropský mandát, aby obsadilo Bosnu a Hercegovinu. To bylo také provedeno vojenskou mocí roku 1879 a R-U přijalo obě země pod svou správu. Poměr těchto zemí k R-U říši byl s konečnou platností vyřešen až roku 1908.

Poslední ránu pak Turecku zasadily tzv. balkánské války r. 1912–1913, kdy Turecko bylo zatlačeno do svého současného území.

Jaký strach působili Turci v dobách svého rozmachu po celé Evropě, kdy papežové nařizovali modlení a prosebná procesí, vidíme ještě dnes v kancionálech ze středověku i z novějších dob. Prosebné písně byly zpívány jak ve chrámech německých, tak i maďarských, polských a ruských. V neposlední řadě v chrámech českých.

V českém kapesním špalíčku kostelních písní z konce XVII. století a ze začátku století XVIII. jsou tam uváděny písně z let 1673–1728 tištěné jednak na Starém městě Pražském u Jiřího Laubana, jednak v Hradci Králové u Václava Jana Tybětyho.

Fejeton byl napsán pro noviny Národní Politika, 25. září 1943

Z éry dvorských šašků

Dvorské šašky – Hofnarren – dvorské blázný si vytvořil středověk. Snad to byl jakýsi důsledek již starořímského – panem et circenses – chléb a hry. A ostatně snad již i troglodyté šli za svou zábavou svým způsobem. Jistě je možné tak usuzovat z kreseb zdobících jejich jeskyně. Tomu nasvědčují i různé sošky – dnes označované např. za bohyně „Venuše“. Kdežpak bohyně. Takový neandertálský pračlověk si jednoduše vydlobal z mamutiho klu karikaturu ženy. Přitom na ní nadsadil právě všechny ženské půvaby, aby si ztropil žert ze své životní družky. A ta se možná nad tímto bláznovským výtvozem pravěkého umělce rozčilovala, ale také není vyloučeno, že na ty své zveličené vnady byla pyšná. No co na tom.

Různé obveselování různých lidí se projevovalo v různých dobách nejrozličnějšími formami. Původně to byli asi je potulní lidé, obveselovači a šprýmaři, kteří vyhledávali jarmarky, paláce zámožných lidí a vojenské tábory.

Ve středověku si pak evropská šlechta zvykla tyto obveselovače zaměstnávat ve svých službách dvorských trvale.

Povětšinou to však byli i důvěrníci svých pánů. Taková „veselí radové“ mívali namnoze i velký vliv a stávali se také historickými osobnostmi. Doba jejich rozkvětu byla v 16. a 17. století. A byli netoliko u panovnických dvorů, ale i u dvora papežského. Současně také u jiných bohatých šlechticů a i u jiných zámožných lidí.

V Čechách měl za krále Jiříka z Poděbrad aspoň každý korouhevní pán takového šaška. Šašci měli i svůj zvláštní oděv. Kulatou čepici o třech oslích uších a s hřebenem kohoutím. Šat zdobený křiklavými barvami. Zvláště široký límec ozdobený rolničkami. V ruce pak měli žezlo, původně třtinu, později hůl s vyřezanou šaškovou hlavou.

Co je o dvorských šašcích známo, tvoří část kulturních dějin tehdejší Evropy. Zračí se v nich nejen mravy a zvyky jejich doby, nýbrž i vlastnosti jednotlivých evropských národů.

Z českých šašků je dobře známý bratr Jan Paleček, dvorský blázen krále Jiříka. Byl stavu rytířského, králi milý a každému dobrému vzácný. Jméno Paleček bylo bezpochyby přezdívkou. Snad proto, že to byl muž malého vzrůstu, který byl ale velmi vtípný. Na příklad jeho hovory s malými rybkami u královské tabule jsou všeobecně známé. Také je zaznamenáno, jak královna se jednou vydala na pouť k svatému Prokopu. Když se při té příležitosti dověděla, že bratr Paleček tam opravuje jednomu chudému osadníkovi doškovou střechu, kázala zastavit svůj průvod a tázala se Palečka, zda ji Pánbůh také odmění za to, že koná pouť ke svatému Prokopu pěšky za svým povozem. Bratr Paleček přestal opravovat střechu, obrátil se ke královně a pravil: „Sestro královno, dá-li milý Pánbůh i jiným tulákům a zahalečům něco, dá i tobě. Ale milá sestro královno, kdybys raději seděla doma a příze napředla, dala plátna nadělat a rozdala chudým – to by ti milý Pánbůh oplatil zde i na věčnosti.“ Královna se zamyslela, vsedla do povozu a ujížděla ku Praze. Bratr Paleček se zase vrátil k opravě střechy a pokračoval ve své práci.

A jindy král Jiřík dal psát dopis papeži do Říma. Kancléř se ptal, jak má papeže oslovit. Napiš, pravil král, jaký je obyčej: Svatě svatému, nejsvětějšímu otci...“ Paleček se však hned zdvořile ozval: „Bratře králi, jaký titul bys musel dát Pánubohu, když papeži píšeš nejsvětější?“ A král Jiřík titul zjednodušil.

Šprýmaři německých dvorů bývali všeobecně vážnější a ne tolik vtipní jako jejich druhové v povolání z jiných zemí. Bývali to udatní a rozvázní mužové, kteří používali svého komického talentu jen proto, aby zjednali průchod svým dobře míněným radám.

Šprýmař císaře Maxmiliána I. (zemřel 1519) Kunz von der Rosen byl udatný a rozvázný válečník. Ale jeho nápady, které měly rozveselovat dvůr, svědčily spíše o tom, jak byla tehdy nenáročná společnost po této stránce. Tak vyvolalo prý veliké veselí, když při jakési knížecí svatbě okořenil šašek tuto hostinu tím, že vhodil několik hostů do vodní nádrže. Jindy zase nechal dva slepce, aby se navzájem honili.

Zato např. pruský král Fridrich I. vystavil svému dvorskému bláznů Putzmannovi velmi čestné vysvědčení. Po jeho smrti o něm řekl:

„Byl to kazatel pravdy a ani mne neušetřil. Zaslouží si proto, aby byl pohřben uprostřed kostela, kde má být pravda kázána.“

Zvláště také byli oblíbeni šašky vynikající tělesnou silou a zručností. Něco na způsob pozdějších Downů a siláků.

Italští dvorští blázni byli pálení hoši, kteří si dovedli učinit své postavení velmi výnosným.

Francouzští dvorští šaškové byli vtipnější než v jiných zemích. Mluvívali také do různých vážných věcí. Již ve 14. století tu byl dvorský šašek hodnostářem, který chyběl jen málokterým panovníkům. V archivu města Troyes mají dopis Karla V., ve kterém král oznamuje starostovi města, že mu zemřel dvorský blázen. Král proto žádá, aby mu podle starého zvyku poslali nového. Podle této korespondence to vypadá, že město Troyes bylo asi dodavatelem dvorských šašků francouzským králům.

Angličtí dvorští blázni se vyznamenávali obzvláštní hrubostí. Králové těchto zemí, kteří rovněž nebyli nijak jemného cítění, si však od nich nechali říct do očí neuvěřitelné nestoudnosti. Tak na příklad Jindřich VIII. Tento zuřivec na anglickém trůně snesl dokonce i to, že mu jeho dvorský blázen řekl v přítomnosti dvora, že je velký neřád. A šašek za to potrestán nebyl.

„Panenská královna“ anglická Alžběta (1554), žena se všemi slabostmi a nectnostmi ženské povahy, ješitná, žárlivá a tvrdá až k ukrutnosti, neměla ráda, aby se o ní mluvila pravda. Jednou se dala do rozhovoru se šaškem, který byl obdivován pro sarkasmus svých žertů. Tázala se ho, zda jí může vytknout nějaké chyby. Blázen ihned opáčil: „Ach nikoliv! Já totiž ze zásady nehovořím o věcech, o kterých mluví celé město.“ Karel II. pak měl komorníka, který fungoval také jako dvorský šašek. Jednou přišel ke králi oblečen jako poustevník. Když se ho král zeptal, kam chce putovat, odpověděl: „Do pekla. Chci odtud přivést Olivera Cromwella, který se bude jistě víc starat o stát než jeho nástupce.“

V Rusku také nebyla nouze o dvorské blázny. Car Petr Veliký si vydržoval celé bláznovské kolegium a zařazoval do něho hlavně důstojníky a úředníky, kteří se neosvědčili na svých služebních místech. Carevna Anna (1730) si pak udělala zase dvorským bláznem knížete Galicyna, proto, že vystoupil z církve.

V novém věku nové vlivy postupně vytlačily postavení dvorských šašků a ke konci XVIII. století mizí u dvorů tento zjev nadobro.

Fejeton byl napsán a publikován v novinách Venkov dne 27. listopadu 1943

Z minulosti i budoucnosti poštovníctví u nás

Do 17. století obecný člověk vůbec nemohl použít nějakého „poštovního spoje“. Ostatně nebylo toho tolik zapotřebí, protože znalost psaní nebyla nijak všeobecná.

Poštovní doprava byla vyhrazena v první řadě jen úředním spisům. Ale i tato byla velmi nedostatečná. Tak v době předbělohorské císař Ferdinand II., když se nevyjasněné politické poměry stále přistřívaly, pociťoval potřebu vybudovat pravidelnou poštovní dopravu. Proto vyzval moravsko-slezského vrchního zemského hejtmana r. 1619, aby zavedl pěší poštu z Vratislavě do dvorního tábora ve Vídni. Slezská knížata a stavy se zdráhali vyhovět. Tvrdili, že to bylo dosud věcí královské slezské komory a ne jejich.

Proto byl učiněn dotaz na tehdejšího barona z Paarů, jehož rodina vlastnila generální dědičný poštmistrovský úřad v rakouských provinciích (mimo Slezsko a Nizozemsko). Baron Paar vyhověl a zavedl pěšího posla poštovního mezi Vídní a Vratislaví. Bylo mu za tuto činnost placeno od slezského úřadu 1500 zlatých ročně.

Jenže to bylo opatření velmi nedostatečné. Ukázalo se to hlavně v pozdějších desetiletích. Zvláště tehdy, když došlo k nepřátelskému vpádu Švédů do rakouských zemí. Proto bylo roku 1638 nařízeno české komoře, aby zavedla poštovní spojení mezi Vratislaví a Prahou. Ale i toto opatření se omezilo na pěšího posla.

Další záznamy uvádějí, že 13. května 1647 bylo již 12 pěším poslům, obstarávajícím poštovní spojení mezi Vídní a Prahou placeno 48 zlatých nejvyšším poštmistrem Ferdinandem baronem z Paarů.

Teprve po skončení třicetileté války, když Švédové vyklidili zemi, začaly se lepšit životní poměry. Bylo zlepšeno i poštovníctví. Roku 1651 bylo uloženo císařským rozkazem slezské komoře, aby vydržovala jednoho jízdního poštovního posla. O rok později dostala česká komora pokyn, aby opatřila stálého úředního posla na trasu z Prahy do Kladska, který by měl připojení na slezskou trať mezi Vratislaví a Kladskem.

Původně byla dopravována pošta skládající se jen z dopisů a menších zásilek. Roku 1657 dostal pražský knihtiskařský závod Fabricius a Arnold povolení, že může posílat poštou i noviny.

Od roku 1722 byla vypravována pošta jen dvakrát týdně z Vratislavi přes Olomouc a Brno do Vídně. Také jízdní pošta z Lipska a do Lipska jezdila dvakrát týdně. Do Berlína a z Berlína jednou týdně. Směr z Vratislavi do Vídně šel poštovními stanicemi přes Grotkau, Zukmantl, Šternberk, Olomouc, Prostějov, Vyškov, Brno, Nikolsburg a Wolkensdorf dále do Vídně.

Kromě tohoto vídeňského směru křižovaly se ve Vratislavě směry z Prahy a do Prahy. Do Lipska, Berlína a Hamburku, Gdaňska, Varšavy a Krakova.

Podstatně většího rozvoje doznala pošta, když si opatřila pro svoji dopravu z historie poštovníctví známé dostavníky, vypravené po vzoru pařížských „omnibusů“ (z latinského omnibus – všem), které se poprvé rozjely po pařížských ulicích již roku 1662. Pošta si je upravila, ovšem podle své potřeby. Byly to prostorné vozy pro dopravu osob i balíků a listovních zásilek. Dostavovaly se pokud možno pravidelně do svých poštovních stanic. Tyto prostorné poštovní dostavníky zahájily svoji činnost r. 1749 a nejprve jezdily z Vídně do Řezna. Došly velké obliby u cestujících, a protože se i poště osvědčily jako úspěšný dopravní prostředek, doznaly rychle velkého rozšíření. Roku 1750 jezdily již

tyto poštovní dostavníky mezi Vídní, Lincem, Terstem, Prahou a Vratislaví. A to z Vídně šestkrát týdně. Doprava balíků však musela být velmi brzy omezena. Podle patentu z 5. srpna 1750 mohly být přijímány k poštovní přepravě jen balíky nejvýše 20 liber těžké (tj. asi 10 kilogramů). Brzy však i tato váha byla snížena na 10 liber.

Silnice, po kterých jezdily tyto poštovní dostavníky, musely být udržovány v dobrém stavu a to mnohdy i se značným nákladem. Proto jich mohli kromě pošty používat jen dopravci oprávnění k dopravě cestujících a to pouze na vzdálenost 12 zeměpisných mil. Při další cestě museli být cestující dopravováni zase dalším dopravcem. Jistě proto, že tito dopravci museli poště přispívat na udržování silnic a bylo proto jejich snahou, aby se pokud možno dostalo na každého z dopravců. Takto byla organizována poštovní doprava po dlouhou dobu. Až se pojednou objevil na světě vlak. Bylo to roku 1829, kdy slavný inženýr George Stephenson pro svoji zdokonalenou lokomotivu a jí tažený vlak vybudoval první železnici mezi Liverpoolem a Manchestrem. Železnice se od těch dob rozšiřovala ve svých tratích nejen po Anglii, ale i po celé evropské pevnině. Takže po jediném půlstoletí již byla celá Evropa pokryta hustou sítí železnic, po kterých se řítily dlouhé vlaky s početnými vagony osobními i nákladními. Mohlo by se na první pohled zdát, že se zde objevil vítězný konkurent pošty. Nikoliv! Je to jen její velmi vhodný doplněk, kterého pošta dokázala ihned využít ke svým službám. Stejně tak využila lodní dopravu, telegraf, telefon a radio. Přenechala železnici ráda hromadnou dopravu osob i těžkých nákladů. Sama si ponechala toliko „jemnější práci“ tj. dopravu listovní a menších balíků. A i k této dopravě používá vlaků, až kam dosahují železniční koleje. Teprve pak přejímá zase svoje „jemné zboží“ a sama je dále dopravuje povozem, autem, pěším poslem až na místo určení.

Ne, pošta se nezastaví před žádnou překážkou a využije všech možností, aby bezvadně provedla svůj úkol, který jí byl stanoven.

A můžeme si být jisti, že pošta, i když snad bude v budoucnu postavena před úkol dopravy, řekněme meziplanetární, aby zavedla spoj mezi Marsem a Venuší, zhostí se ho k všeobecné spokojenosti. Bude to pro ni maličkost, jen co páni hvězdáři připraví spojení mezi těmito planetami. Ale nechme vzdálené budoucnosti. Zatím vlaky trpělivě, i s nebezpečím zpoždění, vyčkávají na železničních křižovatkách, až bude pošta, kterou vezou, celá a bude zase přeložena do vlaků jiných. A když si dovedla naše pošta takto zapřáhnout do své služby naši železnou dráhu, proč by si neměla vše potřebné zajistit i na takové meziplanetární dopravě. Nechci o této možnosti zde uvažovat. To už je věcí, když ne hned nějakého Julesa Vernea, tedy jistě některého z pravníků pana Matěje Broučka z hradčanské Vikárky.

Ať již tomu bude tak či jinak, rozhodně i v budoucnu dojde k rozmachu pošty a zazní nám v duši jen milou ozvěnou starodávných dob, když ještě drkotaly ony pestrobarevně natřené poštovní dostavníky po našich silnicích a hrbolatých dlažbách městských ulic a náměstí. A nevím, proč se mi při tom vynořuje v mysli obraz malíře Schmita, zavěšený v pražském městském muzeu. Je na něm namalován pestrý poštovní dostavník, jak vyjíždí z Karlova mostu do brány malostranské věže k zamlženému Sv. Mikuláši a velebným Hradčanům. Při tom všem mi milou ozvěnou v duši zazní písnička: „Jede, jede poštovský panáček, jede, jede poštovský pán...“

Fejeton byl napsán pro noviny Národní Politika, a byl uveřejněn dne 9. května 1944.

Poznámka

Fejetony pro Budišovský zpravodaj vybral vnuk Ladislava Tvarůžka JUDr. Jiří Štelovský

Zprava sedící: Antonie Tvarůžková, roz. Skálová, Ladislav Tvarůžek a Marie Tvarůžková
Zprava stojící: Jarmila Tvarůžková a Ladislava Tvarůžková

Po vyznamenání jugoslávskými řády 12/1934
Nákrční řád na stuze je řád Jugoslávské koruny II. stupně,
druhý je řád Sv. Sávy III. stupně

Životopis

Ladislav Tvarůžek se narodil 11. května 1879 v Budišově u Třebíče. Jeho rodiče, oba učitelé, v té době bydleli v I. poschodí hostince Ignáce Kosteleckého v č. 47, byt sloužil jako náhradní ubytování, jelikož ve školní budově nebylo místo. Na podzim r. 1892 začal Ladislav Tvarůžek studovat na státním gymnáziu v Třebíči, ze kterého odchází na podzim r. 1896 do kvinty gymnázia v Pelhřimově.

Roku 1906 vstoupil do redakce *Venkova* a stal se parlamentním zpravodajem ve Vídni. Tam převzal i zpravodajství jiných a známých časopisů: olomouckých *Selských listů*, brněnského *Moravského venkova* a pražského *Lidového deníku a Večera*. Pro vídeňské listy vydával též *Agrarische Korrespondenz*. Po založení *Vídeňského deníku* r. 1907 působil řadu měsíců v jeho redakci. V roce 1908 byl také parlamentním zpravodajem orgánu *Dr. Karla Kramáře Den*.

Za světové války byl zpravodajem *Venkova* v Rakousko-uherském tiskovém stanu válečném. Po skončení války pokračoval jako parlamentní zpravodaj *Venkova* a brněnské *Svobody* v pražském parlamentě. Po čtyři léta byl také tiskovým referentem ministeria železnic a roku 1927 byl povolán do tiskového odboru předsednictva ministerské rady jako vrchní odborný rada. V roce 1930 byl jmenován vládním radou a ředitelem ČTK. V roce 1939 odešel do výslužby.

Účastnil se také organizačního života novinářského. Již ve Vídni byl předsedou Svazu českých novinářů vídeňských.

Po svých šedesátinách byl Ladislav Tvarůžek pensiován, poté našel opět svou cestu v práci. Začal psát řadu kulturně historických pojednání do *Agrárního archivu*, do *Časopisu pro dějiny venkova* a črty beletristické, které se staly velmi oblíbenými. K této dlouhé – téměř 150 – sérii článků si volil náměty v celé kulturní historii lidstva.

Válku přežil v Praze a Budišově, kde žila jeho sestra Marie a od roku 1942 i jeho dcera Ladislava. Konec války jej zastihl v Praze. Po roce 1945 se již Ladislav Tvarůžek literárně odmlčel.

Zemřel 27. března 1953 v Praze. Byl zpopelněn a urna s jeho popelem byla uložena do hrobu v Budišově, kde leží i jeho rodiče.

Použitá literatura:

Válečný zpravodaj Ladislav Tvarůžek, sestavil JUDr. Jiří Štelovský, vydalo nakladatelství NEKLAN 2010

Fotografie:

Archiv rodiny Němečkovy

hrob Němečků a Tvarůžků v Budišově

na obálce: Ladislav Tvarůžek ve své pracovně

OBSAH

Středověké čarodějnictví	3
Kralická výstava	5
Středověký mor	7
S MUDr. K. Franzem v Brixenu	10
Perla Prahy	12
Potkal jsem „pantátu Bezouška“	14
Historie kořalky	17
Poslední pražský Mexikán	19
Středověký děs před Turky	21
Z éry dvorských šašků	23
Z minulosti i budoucnosti poštovníctví u nás	25
<i>Životopis</i>	29

Příloha Budišovského zpravodaje č. 1/2013

Samostatně neprodejné

Vydává: Úřad městyse Budišov, IČO 00289159, tel. 568 875 110, e-mail: obec@mestysbudisov

Redakce: Karel Pavlíček (e-mail karel_pavlicek@volny.cz, tel. 568 875 212),

Mgr. Jiří Horák.

Technická realizace: Ing. Ladislav Dokulil

www.horacko.cz/budisov/zpravodaj

Vyšlo v Budišově dne 29. 3. 2013

Tisk Tiskárna Charvát, s. r. o., Velké Meziříčí